

geen nieuwlichterij'. Iggers stelt terecht: 'the nomological model of inquiry of history is not new'. Hiermee impliceert Messing ten onrechte dat het nomologisch model en het hanteren van kwantitatieve gegevens min of meer identiek zijn. Soms zijn de formuleringen niet erg helder zoals in de opmerking op bladzijde 29; De epistemologische achtergrond van de stads- en regionale geschiedschrijving ontwikkelt zich geleidelijk via de Franse school der *Annales*, de 'urban history' in Engeland en de 'new urban history' in de Verenigde Staten.

Afsluitend kunnen we stellen dat het hier een verzameling uitstekende artikelen betreft die in Nederland haar gelijke niet kent. Voor een overigens niet malse prijs kan de belangstellende een groot aantal fundamentele beschouwingen over de economische en sociale geschiedenis verwerven. Als eerste introductie in de problematiek lijkt de bundel me te moeilijk, tenzij er een docent beschikbaar is die toelichting en uitleg kan geven en naar inleidende literatuur kan verwijzen.

P.H.H. Vries

Recht en instellingen in de oude Nederlanden tijdens de middeleeuwen en de nieuwe tijd. Liber amicorum Jan Buntinx (Symbolae Facultatis litterarum et philosophiae Lovaniensis, series A, X; Leuven: Universitaire Pers, 1981, xxi + 627 blz., BF1400,—, ISBN 90 6186 114 4).

De Belgische historicus Jan Buntinx behoeft in de lezerskring van dit tijdschrift natuurlijk geen introductie. Wij kennen hem als Gents rijksarchivaris en als Leuvens hoogleraar. Zijn proefschrift over *De audiëntie van de graven van Vlaanderen. Studie over het centraal grafelijk gerecht (c.1330-c.1409)* van 1949 is een belangrijke studie die nog regelmatig wordt geraadpleegd. De imposante, negendelige *Inventaris van het archief van de Raad van Vlaanderen* (1964-1970) is een *Fundgrube* voor Vlaamse geschiedvorsers. Buntinx' bibliografie (xvii-xxi) legt getuigenis af van zijn voorliefde voor rechtsgeschiedenis en in het bijzonder voor de geschiedenis der staatsinstellingen. De bundel die aan Buntinx is aangeboden ter gelegenheid van zijn Leuvens emeritaat weerspiegelt de ruime belangstellings-sfeer van de jubilaris, aan wie J.A. van Houtte een sympathiek persoonlijk woord ter Inleiding wijdt (vii-xiii). Het is in het bestek van deze aankondiging niet wel doenlijk, en ook niet nodig, alle drie en dertig bijdragen te analyseren. De volgende artikelen moge ik met name signaleren.

E. van Mingroot behandelt in 'Kanzlei, Jurisdiktion, und Verwaltung im Bistum Kamerich (Cambrai, 1057-1130)' (1-26) de aanvangsperiode van de kanselarij van de bisschoppen van Kamerijk, die in de Nederlanden een voorbeeldfunctie vervulde. C. Vleeschouwers probeert een der hoogwaardigheidsbekleders in het Doornikse scherper contouren te geven 'Letbert de Blonde (1146-†29 april 1179). Werkelijke cumul van ambten of mythische concentratie binnen het kathedraal kapittel van Doornik?' (27-50). R.C. van Caenegem komt in 'Recht en politiek: de 'precepta' van graaf Filips van de Elzas voor de stad Gent uit het jaar 1178' (50-62) tot de conclusie dat de *precepta* weliswaar een verscherping van de Grote Keure inhielden, maar dat zij het fundamentele karakter van die Keure toch niet hebben aangetast. De auteur komt tot dit besluit na een grondige afweging van de 'grote opties' die aan de Keure ten grondslag lagen en die door Filips op basis van zijn autocratische staatsvisie werden uitgewerkt. In 'De Gentse poorterij en buitenpoorterij' (63-83) vestigt J. Decavele de aandacht op de poorterboeken als belangrijke bron voor

stads- en familiegeschiedenis en voor bijvoorbeeld de fluctueringen in migratiepatronen. C. Wyffels becommentarieert een door hem uitgegeven document betreffende de ambts-handelingen van de baljuw van Geraardsbergen tegen poorters en buitenpoorters in zijn korte studie 'Gerechtigd optreden van de baljuw van Geraardsbergen in Henegouwen in de 13e eeuw' (85-95). W. Prevenier geeft een samenvattend overzicht van de, zeer bescheiden, omvang der armenzorg in Vlaanderen 'En marge de l'assistance aux pauvres: l'aumônerie des comtes de Flandre et des ducs de Bourgogne (13e - début 16e siècle)' (97-120). *Wüstungen* in het land van Namen vormen het object van de – ten onrechte in de inhoudsopgave vergeten – studie van L. Génicot, 'Défrichements et désertions. Sur les débuts de la crise agricole du Bas Moyen Age dans le Namurois' (121-138); over het regentschap in het begin van de veertiende eeuw aldaar: J. Bovesse, 'La régence comtale namuroise en Flandre (juillet 1302 – mai 1303)' (139-165). Een recentelijk bekend geworden tekst waarin de bekende Filips van Leiden als procurator van de Picardische natie aan de universiteit van Orléans wordt aangemerkt, wordt verklaard aan de hand van processen tussen de Germaanse en Picardische natie; daarin is sprake van de Rijn – in een ander geval de Maas – als geografische grens: 'Filips van Leiden procurator van de Picardische natie in Orléans: nieuw licht op de conflicten over de recruteringsgebieden van de universitaire naties' (167-184) door R. Feenstra en C.M. Ridderikhof. E. Lousse geeft in 'De Staten van Brabant tot het einde van de XVde eeuw. Contributie en convocatie van de Prelaten' (211-225) een verslag van de ontwikkeling der relaties tussen hertogen en hoge geestelijkheid, met name wat betreft de machtsconflicten die samenhangen met de 'beden'. H. de Ridder-Symoens behandelt in haar gedegen studie 'Milieu social, études universitaires et carrière des conseillers au Conseil de Brabant, 1430-1600' (257-301) niet alleen de relatie tussen ambtelijke loopbaan en academische studie der raadsheren, maar zij presenteert tevens een waardevolle vergelijking met gerechtelijke functionarissen te Antwerpen, Leuven en Ukkel. De tragisch omgekomen rechtshistoricus J. van Rompaey, de opvolger van Eg.l. Strubbe te Gent, analyseert in een posthuum artikel de tot voor kort onopgemerkt gebleven hofordonnantie van Karel de Stoute – A. de Schryver en Richard Vaughan hadden aan het in Oxford overgeleverde manuscript al in respectievelijk 1969 en 1973 bekendheid gegeven – 'Hofraad en Grote Raad in de hofordonnantie van 1 januari 1469' (303-324). J.Th. de Smidt behandelt 'Een verloren zaak – Grote Raad 8 mei 1481' (325-339) – een zaak waarin de insider nóg wel een dubbele bodem zal ontwaren. 'De bestraffing van weerspannigheid door de Raad van Vlaanderen in het begin van de 16e eeuw. Het proces Roeland Duernaghele (1511-1513)' (351-368) behandelt een aardig aspect van de strafrechtstoepassing – in de praktijk nogal mild uitvallend –, namelijk ten aanzien van verzet tegen gerechtsdienaren; J. Monballyu verschaft een helder inzicht in dit onderbelichte *crimen* en zijn bestraffing. In kort bestek geeft G. Janssens een uitstekend inzicht in de veelzijdige activiteiten van 'Joachim Hopperus, een Fries rechtsgeleerde in dienst van Filips II' (419-433). Een aspect van de universiteitsgeschiedenis, die in deze bundel met enkele voortreffelijke studies is vertegenwoordigd, wordt ook behandeld door Ph. Godding, 'La formation des étudiants en droit à Louvain (fin 16e – début 17e siècle): fait-elle place en droit coutumier et édictal de nos régions?' (435-446). Een onderzoek naar de huwelijkspartnerkeuze in de door Frankrijk geannexeerde gebieden levert, voor de achttiende eeuw, een beeld van gewoon voortgaande grensoverschrijding door de bewoners op, volgens L. Milis, 'Staatsgrenzen en volksvervreemding. Beschouwingen over de mogelijkheid van een studie van het vervreemdingsproces van de Frans-Vlamingen' (467-482). R. de Schryver geeft in 'Who had sovereignty in the Southern Netherlands during the war of the Spanish Succession (1700-1715)?' (483-497) een overzicht van de merk-

waardige en ingewikkelde schaaupartij met als inzet de soevereiniteit over de Zuidelijke Nederlanden die, zoals bekend, in februari 1716 uiteindelijk door de Staten-Generaal aan Karel VI van Habsburg werd overgedragen. G. van Dievoet vraagt in 'De 'Institutiones juris publici universi' van A. Bauwens, professor van publiekrecht te Leuven in 1723-24' (527-548) aandacht voor de heel korte periode waarin A. Bauwens (1674-1724), namelijk in 1723 tot 1724 gesalarieerd publiekrecht mocht doceren, en aan diens onvoltooid gebleven 'Institutiones'. Pas dertig jaar na Bauwens dood durfde men het in Leuven weer aan dit gevaarlijke vak op hooggeleerd niveau te laten geven. Een belangrijk facet van het bureaucratiseringsproces is ongetwijfeld gelegen in het houden van een financiële administratie. Op een aspect daarvan wijst L. van Buyten in 'Theorie en praktijk voor de financiële instellingen van het ancien régime: de verborgen facetten van het rentmeesterschap' (549-566). Voor een bijzonder fenomeen in een absolutistisch bestuur: het opheffen van een regeringsinstelling, vraagt M. Baelde aandacht 'De afschaffing van de Hoge Raad der Nederlanden te Wenen (1757)' (567-580). De uitermate vehemente en gewelddadige uitbarsting van burgerlijke ergernis over de heren studenten, 'de Philosophen' en de daaruit voortgevloeide processen vormen het onderwerp van een boeiende studie van J. Dauwe, 'Een jurisdictiegeschiedenis tussen de Leuvense Universiteit en de Raad van Brabant naar aanleiding van bloedige studentenrellen in 1757' (581-603). J. Roegiers analyseert een conflict-episode tussen kerk en staat inzake huwelijksrecht, waarbij de officiaal van de Gentse bisschop Jacobus Clemens - auteur van een weerlegging van Lérédants etatistische thesen - een tragische rol speelt 'Kompetenzkonflikte im Eherecht der österreichischen Niederlande. Der Fall des Genter Offizials Clemens (1768)' (605-618). Deze studie vormt een waardig slot van deze over het algemeen zeer interessante bundel.

A.H. Huussen jr.

F. Vanhemelryck, *De criminaliteit in de ammanie van Brussel van de late middeleeuwen tot het einde van het ancien régime (1404-1789)* (Verhandelingen van de Koninklijke Academie van wetenschappen, letteren en schone kunsten van België, klasse der letteren, XLIII, nr. 97; Brussel: Paleis der Academiën, 1981, 445 blz., kaarten, grafieken, BF1200,—, ISBN 90 6569 303 3).

De auteur van deze grote, op omvangrijk serieel archiefonderzoek steunende studie heeft in 1978 in dit tijdschrift (*BMGN* 93, 177-206) gewezen op de betekenis van systematisch onderzoek in rechterlijke archieven voor historische criminologie, voor strafrechtsgeschiedenis en voor de sociale geschiedenis in het algemeen. De afgelopen decennia is ontegenzeggelijk erg veel verkennend onderzoek op deelterreinen gedaan, terwijl ook de grote thema's niet onbesproken bleven. Heksenprocessen, sodomievolvingen en oproeren staan weer volop in de belangstelling. De emancipatie van een nieuwe discipline heeft plaatsgevonden: nationale werkgroepen en een overkoepelende 'International Association for the History of Crime and Criminal Justice' onder patronaat van het Maison des Sciences de l'homme te Parijs. Naast de *Newsletter* van de IAHCJ (sinds 1979) geeft *Criminal Justice History, an International Annual* (I, 1980) een respectabel gezicht aan een nieuw interdisciplinair veld van onderzoek op de grens van recht, sociologie en antropologie.

Vanhemelryck heeft zich al geruime tijd intensief met het terrein van wat ik gemakshalve maar criminaliteitsgeschiedenis noem, beziggehouden. Een lange lijst van publikaties legt daarvan getuigenis af. Deze studie over de criminaliteit in de ammanie van Brussel tijdens